Hưởng ứng Ngày thế giới phòng chống sốt rét 25/4

Bệnh sốt rét và cách phòng tránh

Những năm gần đây, tại Việt Nam tỷ lệ mắc bệnh sốt rét và tử vong do sốt rét đã giảm trên toàn quốc. Tuy nhiên các chuyên gia y tế cảnh báo bệnh sốt rét vẫn có nguy cơ bùng phát trở lại do ký sinh trùng sốt rét kháng thuốc điều trị. Vì vậy người dân cần trang bị kiến thức về bệnh sốt rét để biết cách phòng chống bệnh.

Chủ đề của Ngày Thế giới phòng chống sốt rét (25/4) năm 2025 là: "Dồn tổng lực để loại trừ sốt rét: Tăng cường đầu tư; đổi mới, sáng tạo; quyết tâm hành động".

Bệnh sốt rét là một bệnh do ký sinh trùng sốt rét có tên Plasmodium gây nên. Bệnh lây truyền từ người bệnh sang người lành qua trung gian truyền bệnh chủ yếu là do muỗi Anopheles. Bệnh thường biểu hiện bằng những cơn sốt rét điển hình với các triệu chứng: Rét run, sốt nóng, vã mồ hôi. Bệnh có nhiều ở các vùng núi, vùng ven biển nước lợ và dễ gây thành dịch. Ở Việt Nam, bệnh sốt rét xảy ra quanh năm, nhưng tập trung nhất là vào mùa mưa, bệnh lưu hành chủ yếu ở vùng ven biển nước lợ, vùng rừng, đồi, núi.

Muỗi Anophen hoạt động từ khi mặt trời lặn đến khi mặt trời mọc và thường đậu trong nhà vài giờ sau khi đốt người.

Đường lây bệnh sốt rét

Bệnh sốt rét lây truyền qua đường máu và có 4 phương thức lây truyền

- Do muỗi truyền: Đây là phương thức chủ yếu.

- Do truyền máu có nhiễm ký sinh trùng sốt rét.

- Do mẹ truyền sang con qua nhau thai bị tổn thương (hiếm gặp).

- Do tiêm chích: Bơm tiêm dính máu có ký sinh trùng sốt rét, do tiêm chích ma túy.

Dấu hiệu nhận biết bệnh

Thời gian từ khi người bị muỗi Anopheles mang mầm bệnh đốt đến khi xuất hiện các triệu chứng lâm sàng được gọi là thời gian ủ bệnh, có thể kéo dài 7-21 ngày, trung bình khoảng 9-14 ngày.

Khi mới mắc bệnh biểu hiện ban đầu có thể thấy như: Sốt nhẹ cảm giác ớn lạnh, Sốt nóng, vã mồ hôi, cơ thể đau, nhức mỏi, thường xuyên buồn nôn và có thể có nôn. Các triệu chứng tái phát sau mỗi 48-72 giờ, tùy theo cơ thể, sức đề kháng của từng người bệnh và độ nhiễm ký sinh trùng sốt rét.

Đặc điểm chung của người mắc bệnh sốt rét là niêm mạc mắt nhợt, da xanh, người gầy, thường xuyên bị thiếu máu người bệnh suy dinh dưỡng, làm cho lách to, phù nề. Trẻ em mắc sốt rét dễ bị suy dinh dưỡng, chậm lớn. Phụ nữ đang mang thai mắc sốt rét có thể khiến thai chết lưu, sảy thai, sinh non. Nếu không được điều trị kịp thời, bệnh có thể trở thành sốt rét ác tính và gây tử vong.

Sốt rét có hai thể lâm sàng là sốt rét thể thông thường và sốt rét ác tính

- Sốt rét thể thông thường: Là những triệu chứng thường gặp ban đầu khi mắc bệnh sốt rét và không đe dọa đến tính mạng người bệnh. Sốt điển hình với ba giai đoạn: Rét run - Sốt - Vã mồ hôi.

- Sốt rét ác tính: Là trường hợp người bệnh sốt rét trở nặng, có những biến chứng nguy hiểm đe dọa đến tính mạng người bệnh, với các biểu hiện đặc biệt như: Sốt cao liên tục; rối loạn ý thức nhẹ (ngủ li bì, mê sảng, nói lẩm bẩm...); rối loạn tiêu hóa: Buồn nôn, tiêu chảy, đau bụng cấp, buồn nôn, nôn mửa...

Các biến chứng nguy hiểm của sốt rét

Trong số các loài ký sinh trùng gây bệnh sốt rét thì đáng sợ nhất là plasmodium, dễ khiến người bệnh rơi vào sốt rét ác tính. Nếu không được điều trị đúng cách, sốt rét có thể dẫn đến nhiều biến chứng nguy hiểm, bao gồm:

Thiếu máu nghiêm trọng: Ký sinh trùng sốt rét phá hủy hồng cầu, gây ra thiếu máu nghiêm trọng, đặc biệt là ở trẻ em và phụ nữ mang thai.

Sốt rét não: Một trong những biến chứng nguy hiểm nhất, có thể gây ra tổn thương não, hôn mê và tử vong. Sốt rét não là một trong những biến chứng nguy hiểm nhất của sốt rét

Suy nội tạng: Sốt rét có thể gây suy thận, suy gan hoặc vỡ lá lách khiến cơ thể rơi vào nguy kịch.

Phù phổi: Dịch có thể tích tụ trong phổi, gây ra khó thở và suy hô hấp.

Hạ đường huyết: Người bệnh đối diện hôn mê, thậm chí tử vong bởi tình trạng hạ đường huyết xảy ra. Người bệnh bị hạ đường huyết không chỉ do bệnh gây ra mà còn do tác dụng phụ của thuốc quinin điều trị sốt rét.

Tử vong: Nếu không được điều trị kịp thời, sốt rét có thể dẫn đến tử vong, đặc biệt là với loại Plasmodium falciparum.

Biện pháp phòng bệnh

Bệnh sốt rét có thể gây được miễn dịch nhưng không đặc hiệu và không tuyệt đối. Bất kể ai cũng có thể mắc sốt rét nếu sống hoặc đi qua nơi có sốt rét lưu hành và bị muỗi Anopheles đốt. Hiện nay chưa có vắc xin phòng bệnh sốt rét. Do vậy để phòng bệnh sốt rét, người dân cần cập nhật và thực hiện các biện pháp phòng tránh sốt rét tại nhà nhất là những người sống ở khu vực rừng núi, khu vực có độ ẩm cao, mưa nhiều.

Thường xuyên dọn dẹp nhà cửa, không để nhà cửa ẩm ướt, tối tăm nhằm ngăn chặn muỗi phát triển. Người dân cần phát quang bụi rậm, khơi thông cống rãnh, không để vũng nước đọng cho muỗi, bọ gậy phát triển.

Phun thuốc diệt muỗi, xịt côn trùng. Nếu có điều kiện nên lắp lưới chống muỗi quanh nhà.

Dùng màn khi đi ngủ, nếu ở khu vực có nhiều muỗi nên mặc quần áo dài để hạn chế muỗi đốt. Có thể sử dụng kem chống muỗi, thuốc đuổi muỗi…

Nếu đi vào vùng có dịch sốt rét cần thận trọng và lưu lại thông tin di chuyển. Uống thuốc dự phòng trước khi vào vùng dịch sốt rét lưu hành.

An toàn truyền máu, đặc biệt với người có tiền sử sốt rét hoặc sống trong vùng sốt rét lưu hành.

Khi bản thân hoặc người nhà có dấu hiệu nghi ngờ sốt rét cần đến ngay cơ sở y tế gần nhất để làm xét nghiệm và điều trị kịp thời.

CÔNG NGHỆ MỚI ỨNG DỤNG VÀO TRONG PC&LTSR

Cuộc chiến chống lại bệnh sốt rét từ lâu đã là một thách thức toàn cầu, căn bệnh này ảnh hưởng đến hàng triệu người trên toàn cầu. Tuy nhiên, những tiến bộ công nghệ gần đây đã mang đến những giải pháp đột phá, đang làm thay đổi diện mạo của công tác phòng ngừa, chẩn đoán và kiểm soát bệnh sốt rét. Các công nghệ tiên tiến đang tạo ra những bước tiến đáng kể.

Công cụ chẩn đoán

Các xét nghiệm chẩn đoán nhanh (RDT) đã tạo ra cuộc cách mạng trong việc phát hiện bệnh sốt rét, đặc biệt là ở những vùng sâu vùng xa, nơi việc tiếp

cận các cơ sở xét nghiệm còn hạn chế. Xét nghiệm này có thể cho kết quả trong vòng vài phút, cho phép điều trị kịp thời và giảm biến chứng nghiêm trọng. Hơn nữa, ứng dụng di động hiện đang được phát triển để đơn giản hóa hơn nữa quy trình chẩn đoán. Một số ứng dụng sử dụng thuật toán xử lý hình ảnh để phân tích mẫu máu nhằm phát hiện sự hiện diện KSTSR, cung cấp một phương pháp chẩn đoán dễ tiếp cận &không xâm lấn.

Phương pháp kiểm soát vector

Kiểm soát vật chủ trung gian truyền bệnh vẫn là một thành phần quan trọng trong PCSR. Một trong những bước phát triển đầy hứa hẹn nhất trong lĩnh vực này là việc dùng muỗi biến đổi gen. Những con muỗi này được thiết kế để "đề kháng"KSTSR hoặc có tuổi thọ ngắn hơn, do đó làm giảm khả năng lây truyền. Phương pháp này, kết hợp với các phương pháp truyền thống như màn ngủ tẩm thuốc diệt côn trùng và phun thuốc diệt côn trùng tồn lưu trong nhà, tạo ra một chiến lược đa diện để kiểm soát quần thể muỗi và giảm tỷ lệ mắc bệnh sốt rét.

Thiết bị bảo vệ cá nhân

Việc tự bảo vệ mình khỏi muỗi đốt là rất cần thiết để phòng ngừa sốt rét. Các sản phẩm chống muỗi đeo được, chẳng hạn như vòng tay và miếng dán có chứa hóa chất đuổi côn trùng, cung cấp cho người dùng thêm sự bảo vệ. Những thiết bị này rất tiện dụng cho người sống ở hoặc đi du lịch đến các khu vực có nguy cơ cao. Chúng được thiết kế để dễ mang theo và dễ sử dụng, mang lại sự bảo vệ mà không cần đến thuốc xịt hoặc kem bôi.

Việc tích hợp các công nghệ tiên tiến này vào các chương trình kiểm soát bệnh sốt rét có tiềm năng làm giảm đáng kể gánh nặng toàn cầu của căn bệnh này. Bằng cách cải thiện khả năng chẩn đoán, tăng cường các phương pháp kiểm soát vật chủ trung gian truyền bệnh, cung cấp thiết bị bảo hộ cá nhân, chúng ta đang tiến gần hơn đến một thế giới - nơi bệnh sốt rét có thể được quản lý hiệu quả và cuối cùng là được xóa sổ.

Phát triển vaccine

Việc phát triển vaccine là một lĩnh vực trọng tâm quan trọng trong cuộc chiến chống sốt rét, mang lại hy vọng tương lai mà căn bệnh này có thể được kiểm soát hiệu quả hoặc thậm chí được xóa sổ.Các loại vaccine phòng sốt rét hiện nay: Vắc xin RTS,S/AS01 (Mosquirix) là vaccine phòng sốt rét đầu tiên nhận được khuyến nghị sử dụng rộng rãi từ TCYTTG. Được phát triển trong nhiều thập kỷ, RTS,S nhắm vào Plasmodium falciparum, nguyên nhân gây ra hầu hết ca tử vong. Vaccine này đã được triển khai tại một số quốc gia Châu Phi thông qua Chương trình Thực hiện vaccine phòng sốt rét (MVIP), thấy hiệu quả vừa phải trong việc giảm số ca mắc sốt rét ở trẻ em đã được tiêm.

Dựa trên nền tảng do RTS,S đặt ra các ứng cử viên vaccine mới đang được TNLS, hứa hẹn hiệu quả cao hơn và tiềm năng thay đổi cục diện PCSR. Một trong những ứng cử viên đó là vaccine R21/Matrix-M cho hiệu quả 75% trong các thử nghiệm giai đoạn IIb, vượt qua mục tiêu hiệu quả 75% do

TCYTTG đặt ra cho vaccine sốt rét. Vaccine này, được phát triển bởi Đại học Oxford, đại diện cho một bước tiến đáng kể trong lĩnh vực này và hiện đang được thử nghiệm thêm để xác nhận hiệu quả và độ an toàn của nó . Dù có những tiến triển đầy hứa hẹn, song con đường dẫn đến một loại vaccine phòng sốt rét hiệu quả cao vẫn còn gặp nhiều thách thức. Sự phức tạp của vòng đời Plasmodium, khả năng né tránh hệ thống miễn dịch của người và những khó khăn về mặt hậu cần trong việc triển khai các chương trình tiêm chủng ở những khu vực hạn chế nguồn lực là những trở ngại đáng kể. Hơn nữa, nhu cầu về một loại vaccine nhắm vào nhiều giai đoạn trong vòng đời của ký sinh trùng và mang lại khả năng bảo vệ lâu dài vẫn chưa được đáp ứng.

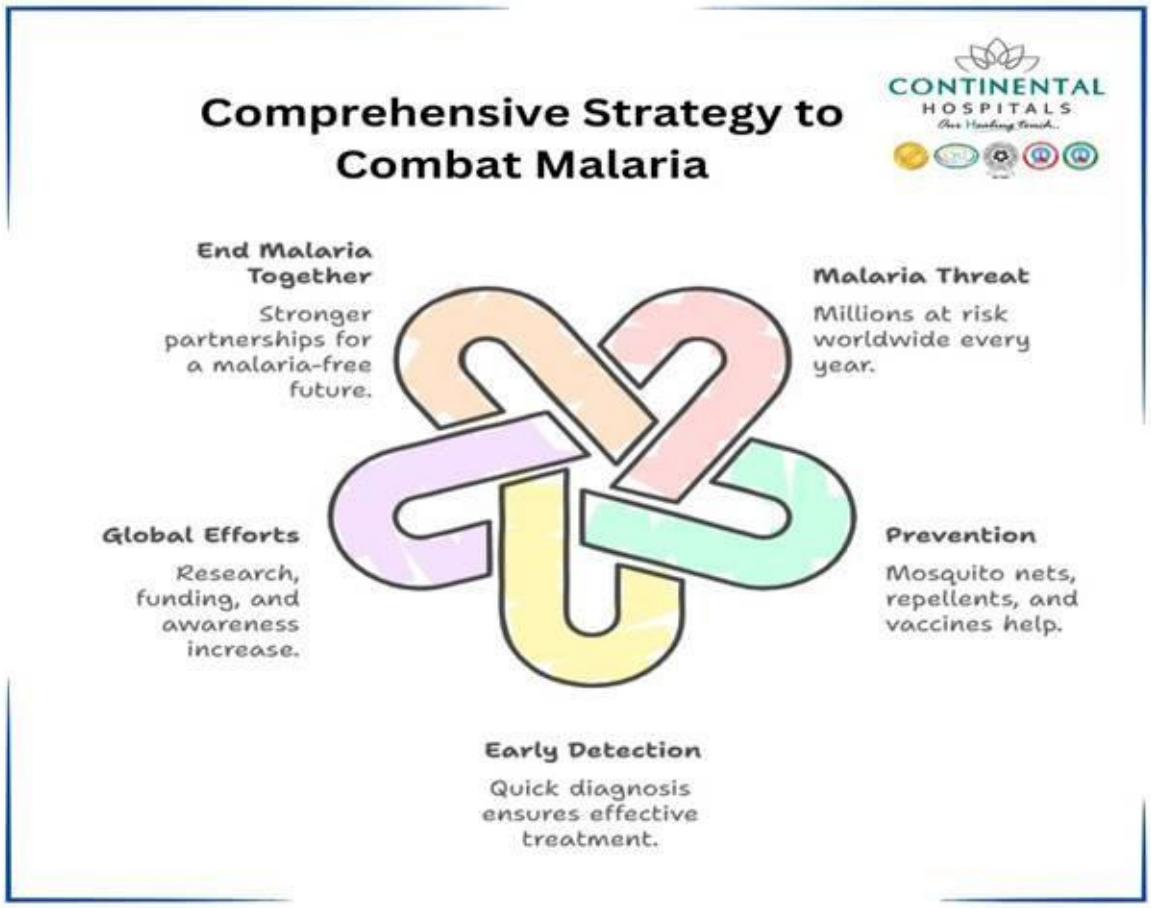

Hình Đoàn kết hợp lực chống lại và loại trừ sốt rét

Nguồn: https://continentalhospitals.com/blog/world-malaria-day-2025-uniting-against-malaria/

Định hướng tương lai

Tương lai phát triển vaccine sốt rét tập trung vào việc vượt qua những thách thức này thông qua các phương pháp đổi mới. Các loại vaccine thế hệ tiếp theo có thể tận dụng công nghệ tiên tiến như nền tảng mRNA, vốn đã chứng minh sự thành công trong sự phát triển nhanh chóng của vaccine COVID-19. Ngoài ra, việc hiểu sâu hơn về phản ứng miễn dịch đối với nhiễm có thể giúp thiết kế các loại vaccine hiệu quả hơn, mang lại khả năng bảo vệ rộng hơn và bền vững hơn.

Cộng đồng y tế toàn cầu vẫn lạc quan một cách thận trọng về tiềm năng của các ứng cử viên vaccine mới trong việc đóng góp đáng kể vào công tác kiểm soát và cuối cùng là "xóa sổ sốt rét". Với việc tiếp tục đầu tư vào nghiên cứu và phát triển cùng chiến lược thực hiện mạnh mẽ, mục tiêu về một thế giới không còn sốt rét dường như nằm trong tầm tay. Khi chứng kiến những tiến bộ trong lĩnh vực này, việc hỗ trợ và thúc đẩy những nỗ lực đó là vô cùng quan trọng, đảm bảo rằng lợi ích của những tiến bộ khoa học đến được với những người cần nhất. Cuộc chiến chống sốt rét là một nỗ lực chung và vaccine là một vũ khí quan trọng trong kho vũ khí của chúng ta để cứu sống và cải thiện kết quả sức khỏe trên toàn cầu.

NÊU BẬT LỊCH SỬ BỆNH SỐT RÉT, TÁC ĐỘNG CỦA NÓ VÀ CUỘC CHIẾN CHỐNG LẠI CĂN BỆNH NÀY?

Sốt rét, một bệnh truyền nhiễm do muỗi truyền, đã hoành hành nhân loại hàng nghìn năm. Câu chuyện về nó là cuộc đấu tranh không ngừng nghỉ, tác động tàn phá và những tiến bộ khoa học cũng không ngừng. *Sốt rét có thể là một kẻ thù lâu đời, nhưng cuộc chiến chống lại nó vẫn còn lâu mới kết thúc. Thông qua nghiên cứu liên tục, các công cụ đổi mới và sự hợp tác toàn cầu, thế giới đang nỗ lực hướng tới một tương lai không còn gánh nặng của bệnh sốt rét.*

Nhìn lại quá khứ - Kẻ thù cổ xưa

Dấu vết ban đầu: Bằng chứng về KSTSR đã được tìm thấy trong muỗi hóa thạch có niên đại hàng triệu năm. Các văn bản y học cổ của Trung Quốc từ năm 2700 TCN mô tả các triệu chứng giống với bệnh sốt rét;

Sự lan rộng toàn cầu: Thương mại và du lịch đã tạo điều kiện cho sốt rét lan rộng khắp các châu lục. Bệnh sốt rét đã được công nhận ở châu Âu và Bắc Phi từ thời La Mã;

Cơn sốt La Mã: Tác động suy nhược của sốt rét có thể đã góp phần vào sự suy tàn của Đế chế La Mã.

Tác động của bệnh sốt rét

Hậu quả tàn khốc: Sốt rét gây ra các triệu chứng ớn lạnh, sốt nóng, đổ mồ hôi và các triệu chứng giống cúm. Trường hợp nặng, bệnh có thể dẫn đến hôn mê, suy đa tạng và tử vong. Trẻ em dưới 5 tuổi và phụ nữ mang thai (PNMT) đặc biệt dễ bị tổn thương;

Gánh nặng về kinh tế-xã hội: Sốt rét làm suy yếu cộng đồng bằng cách giảm năng suất lao động và gây áp lực lên hệ thống CSSK. Tỷ lệ mắc bệnh cao có thể cản trở sự phát triển kinh tế, tạo ra một vòng luẩn quẩn.

Cuộc chiến vẫn tiếp diễn - Những tiến bộ và thách thức

Những nỗ lực ban đầu: Quinine được chiết xuất từ vỏ cây Cinchona, trở thành liệu pháp điều trị hiệu quả đầu tiên vào thế kỷ 17, song nguồn cung & khả năng chi trả của nó hạn chế;

DDT và hóa chất diệt côn trùng: Việc dùng DDT sau Thế chiến II đã dẫn đến sự suy giảm đáng kể các trường hợp sốt rét vào giữa thế kỷ 20. Tuy nhiên, tình trạng kháng hóa chất lan rộng ở muỗi đã buộc phải thay đổi phương pháp xử lý;

Liệu pháp phối hợp dựa trên Artemisinin (ACTs): Đây hiện là hóa điều trị hiệu quả nhất, kết hợp nhiều loại thuốc khác nhau để chống lại tình trạng kháng thuốc;

Biện pháp phòng ngừa: Màn chống muỗi tẩm hóa chất diệt côn trùng rất quan trọng để ngăn ngừa muỗi đốt, đặc biệt là khi ngủ;

Phát triển vaccine: Dù các nỗ lực vẫn đang tiếp diễn, việc tìm ra một loại vaccine hiệu quả & phổ biến rộng rãi vẫn còn khó khăn, nhưng nghiên cứu vẫn đang được tiến hành với các ứng cử viên đầy triển vọng.

Hướng tới tương lai: Mặt trận thống nhất chống lại sốt rét

Hợp tác toàn cầu: TCYTTG dẫn đầu cuộc chiến toàn cầu chống lại sốt rét, đặt ra các mục tiêu, thúc đẩy các chiến lược phòng ngừa &điều phối các nỗ lực nghiên cứu;

Nguồn tài trợ & đầu tư: Duy trì nguồn tài chính là rất quan trọng đối với nghiên cứu, phát triển và triển khai các công cụ và công nghệ mới để chống lại bệnh sốt rét;

Tham gia của cộng đồng: Trang bị cho cộng đồng kiến thức & nguồn lực là điều thiết yếu để phòng ngừa và điều trị hiệu quả.

Tác động toàn cầu của bệnh sốt rét

Sốt rét là một cuộc khủng hoảng sức khỏe toàn cầu, ảnh hưởng đến hàng triệu người trên thế giới. Theo TCYTTG ước tính có khoảng 249 triệu ca mắc vào năm 2022, trong đó khu vực châu Phi chịu gánh nặng lớn nhất. Căn bệnh này gây ra đau khổ tột cùng và cản trở sự tăng trưởng và phát triển kinh tế ở các quốc gia bị ảnh hưởng. Để giải quyết tác động toàn cầu, điều quan trọng là phải hiểu rõ các yếu tố góp phần vào sự lây lan &những thách thức trong việc PCSR. Bằng cách giải quyết trực diện những vấn đề này, chúng ta có thể đạt được những tiến bộ đáng kể hướng tới việc chấm dứt bệnh sốt rét một lần và mãi mãi. Dù gặp nhiều thách thức, nhưng các tiến bộ đáng kể đã đạt được trong cuộc chiến chống sốt rét gần đây. Các nỗ lực toàn cầu, như Sáng kiến Đẩy lùi sốt rét (Roll Back Malaria Partnership), đã làm giảm đáng kể số ca mắc và tử vong, sử dụng màn ngủ tẩm hóa chất diệt côn trùng, phun hóa chất tồn lưu trong nhà và các loại thuốc chống sốt rét hiệu quả đã đóng vai trò quan trọng trong việc cứu sống và giảm sự lây lan bệnh.

Các công nghệ và nghiên cứu tiên tiến cũng góp phần vào sự tiến bộ trong công tác PCSR. Trong những năm gần đây, các công cụ chẩn đoán mới, chẳng hạn như xét nghiệm chẩn đoán nhanh, đã cải thiện độ chính xác và tốc độ chẩn đoán bệnh sốt rét. Thêm vào đó, việc phát triển các loại thuốc chống sốt rét mới và các loại vaccine tiềm năng mang lại hy vọng về các chiến lược điều trị và phòng

ngừa hiệu quả hơn. Tuy nhiên, bất chấp những thành tựu này, vẫn còn rất nhiều việc cần phải làm. Bệnh sốt rét vẫn là mối đe dọa nghiêm trọng đối với sức khỏe cộng đồng, đặc biệt những vùng có hệ thống CSSK yếu & nguồn lực hạn chế. Giải quyết những thách thức còn lại và đầu tư vào các giải pháp đổi mới là điều vô cùng quan trọng để duy trì và đẩy nhanh tiến độ.